

PARKO
ALGIO

LEIDŽIA ALGIO

LEIDŽIA LTSR NACIONALINIO PARKO DIREKCIJA

Leidžiamas nuo 1984 m.

1989 m. birželio-liepos mėn.

MOKSLININKAI—NACIONALINIAMS PARKUI

Mokslininkų išvados

Kovo 3 d. LŽŪA Miškotvarkos katedroje į mokslinių seminarią „Kompleksinis miško ekosistemų monitoringas Lietuvos nacionaliniame parke“ susirinko Ignalinos ir Utenos rajonų miškuose jau trečius metus drauge dirbantys Maskvos Valstybinio universiteto dirvožemininkai, Lietuvos MA fizikai, TSRS hidrometeorologijos komiteto Gamtinės aplinkos ir klimato bei LŽŪA Miškų monitoringo laboratorijų mokslininkai.

Maskviečiai teigia, kad parko pušynų jauriniai dirvožemliai, susiformavę ant fluvioglaciinių smelių, ir eglynų rūdėjai dirvožemliai — ant karbonatinės morenos, pasižymi stipriomis buferinėmis savybėmis. Maskvos mokslininkų nuomone, Lietuvos nacionalinio parko miškų dirvožemliai ir landšaftas atsparus ir stabilius, ir jiems negresia liūdnas Švedijos ar kitos Skandinavijos šalies miškų bei ežerų likimas. B. Ulricho nuomone, miškal žūva dėl dirvožemiuų buferinių savybių netekimo. Skandinavijos šalių ar Karelės miškuose pagrindinis teršalų poveikis — per dirvožemį, gi Lietuvos miškai paveikiami daugiausia per lają, spyglius ir lapus. Stipriau užterštose dirvožemiuose mažėja mikroorganizmų, žūva naudinga mėlynių, kitų uoglenojų mikroflora.

Gamtinės aplinkos ir klimato laboratorijos mokslininkai atlieka atmosferos ir vandenų užteršimo sunkiaisiais metalais tyrimus; yra sudarę rūgštelių kritulių įtakos balansinį modelį. Reguliariai stebima Minčios žemupė, kur upė įteka į Utenio ežerą, ir miškuose prie Minčios — aukščiau Minčios kaimo. Maskviečių nustatyta, kad, rūgštėjant dirvožemiams, švino, kalp toksikanto aktyvumas padidėja dvigubai, o manganas tampa stipriu šaknų toksikantu.

Lietuvos MA fizikai turi rūgštelių lietu koncentraciją šiltuoju ir šaltuoju periodu, oro srovinių judėjimą, teršalus atmosferoje ir lietus vandenye. Jų

tyrimai rodo, kad antropogeninis presas vakarinuose respublikos rajonuose stipresnis nei šiaurės rytiniuose.

LŽŪA Miškų monitoringo laboratorijos vyr. mokslininkai bendradarbiai geografių m. k. Irena Ignatavičienė ir kiti pažymėjo, kad ne tik Lietuvos Nacionaliniame parke, bet ir visoje respublikoje ryškus užterštumo nitratais ir sulfatais fonas. Ž. ū. m. kand. Romualdas Juknys, laboratorijos vedėjas ž. ū. m. kand. Juozas Mažeika, tirdami Nacionalinio parko miškus, siekia rasti priklausomybę tarp medžių defoliacijos ir produktyvumo rodiklių, vertina radialinio bei medienos priaugijų nuostolius, blogėjant užterštoje aplinkoje augančių miškų būklė atlieka medynų našumo tyrimus.

Pernai Lietuvos miškų būklė pripažinta gera ir geresne negu kai kuriai Europos šalių: 79 proc. ištirtų medžių lalkomi sveikais (defoliacija 0–10 proc.), 18 proc. — silpnai pažeistais (defoliacija 11–25 proc.) ir tik 3 proc. — vidutiniškai pažeistais (defoliacija 26–60 proc.). Spygliuočių medžių būklė (75 proc. sveikai, 22 proc. silpnai pažeistai, 3 proc. vidutiniškai pažeistai) blogesné nei lapuočių (90 proc. sveikai, 9 proc. silpnai pažeistai, 1 proc. vidutiniškai pažeistai). Tos pačios rūšies vyresnių medžių būklė blogesné nei jaunų. Pramoniuiose Lietuvos rajonuose tik 42 proc. miško medžių sveikai, 45 proc. — silpnai, 10 proc. vidutiniškai pažeisti ir 3 proc. — žuvė. Lietuvos pastovių stebėjimo taškų tinklėlis suderintas su tarpukine miškų būklės stebėjimo sistema, o visa informacija apie mūsų miškų būklę perduota Rytių centru (Bratislavoje).

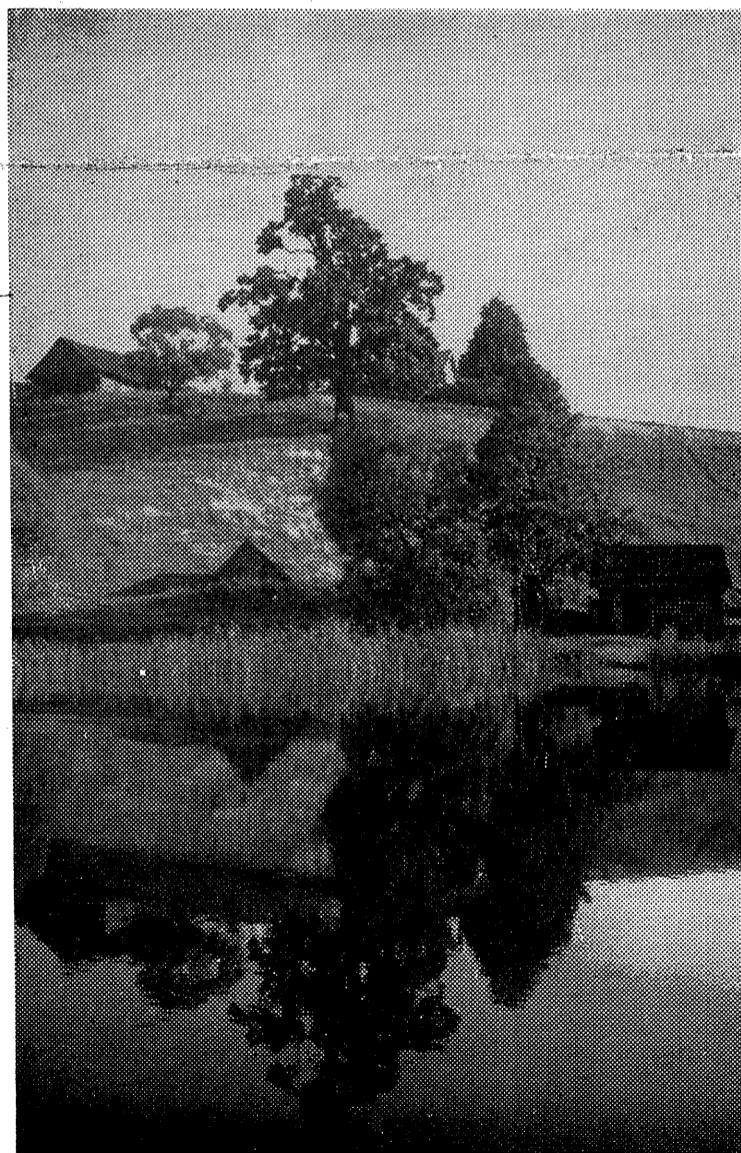
Numatyta paruošti specialų leidinių, apibendrinantį kompleksinius miško ekosistemų dirvožemių, fizikų, botanikų ir miškininkų tyrimus Lietuvos nacionaliniame parke.

Almantas KLIUČIUS

AUKŠTAITIJOS TAKAIS

PUZINIŠKIS

Šiuo straipsniu pradedame pasakojimą apie idomesnius Nacionalinio parko kaimus



Puziniškio kaimas.

B. Sablevičiaus nuotr.

darbuotojų. Pokary vėl paliektė kaimą ir liepsnos liežuvali. Tuoj po minėto mūšio padegtos supleškėjo per pirmajį Puziniškio gaisrą sveikos išlikusios Jono Banio bei Rukšėnų sodybos. Dar ir dabar jo sūnūs su nuoskauda prisimena, kaip puikiai ir iš kokių tvirtų medžių buvusi suręsta, dabar tokiai kaimės.

Tačiau dar ir šiandien Puziniškyje, ant gražuolės kal-

vos, tarp puikių sodų puikuojasi šešios sodybos. Kai kuo varda, dabar garsina jau nebe didikas Puzonas, o kaimas šlaite į erdvę virš ežero išsišovės Puziniškio ažuolas. Vienišas Puziniškio ažuolas iš tol matomas nuo Asalnų ir Asalnykščio ežerų, vasaros karštymečiais po juo pavési susiranda kalvos šlaite besigančios avelės.

Parangė Aringas
GORODECKIS

Meironių kryžius

Meironių kaimo pradžioje, prie kelio į Ignaliną, stovi geležiniu kryžiumi vainikuotas marmurinis paminklas. Paminklas turi savo itin īdomią pastatymo istoriją. Kaip skelbia, gražine iškaltos raidės: „Meirėnų Šv. Kazimiero draugijos paminklas pastatytas dviejų metų sukaktuvėms skyriaus įsikūrimo atminimui“. Užrašo apačioje daža „1929 m. lapkričio 28 d.“.

Padarė jį meironiškių užsakymu Sventinimais. Sventinimas buvo numatyta per garsius Palūšėje šv. Lauryno atlaidus. Prieš atlaidus paminklas buvo pastatytas Meironių kaimo pradžioje. Sventinimai ruošesi vienas kaimas, susiprašę giminės, draugus. Tačiau atlaidu ryta meironiškiai paminklo neberado. Per naktį paminklas dingo. Paaiškėjo, kad jį išvertė lenkų pasienio KOP kareiviai ir nuvežė laivu paskandino Lūšio ežere. Lenkams nepatikės lietuviškas užrašas „Šventas Kazimieras, Lietuvos Patronė, vesi mūsų tévynę į šviesią ateiti“. Kryželis mêtési ant žemės, mat lenkaip taip pat katalikai, ir kryžiaus skandinti neišdriso. Paminklą paskandino kitame Lūšiu ežero gale, laimei, netoli kranto ir nelabai giliai, nes kariūnai numatė, kad valtis verčiant paminklą į vandenį gali apviršt ir bijoje naktį tamsoje paskesti. Pašventinimo iškilmės buvo sutrukdytos. Tačiau žejai greitai surado paskandinimo vietą. Meironiškiai nutarė paminklą iškelti. Tačiau vasarą tai padaryti buvo sunku, jis buvo iškeltas jau žiemą, iškirtus eketę. Paslėpę paminkla, meironiškiai jį išsaugojo iki 1940. V. 26 d., kai lenkų žandaro Palūšėje ir pasieniečių Meironyse jau nebuvovo. Tą dieną paminklinis kryžius vėl buvo pastatytas ir pašventintas. Tada Meironyse, anot Jeronimo Ciceno, „Lietuvos vėliavos plazdėjo saulėje ir varpu iš Palūšės gaudime“ (Vilnius tarp audrų, 205 psl.).

Apibendrinant šią istoriją galima pasakyti, kad meironiškiai paminklini kryžių pastatė po laiminga žvaigžde, juk daug pavojingesnū už lenkmetį jam buvo stalinmečio metai... Sunkudabar suvokt, kas jį apsaugojo nuo sunaikinimo. Neturėt bent dabar tiek pavoju atlaikusio paminklo likimas priklausysti nuo meironiškių rüpestingumo ir jų pastebinčiųjų geros valios. Tokių paminklų ne tik Nacionaliniame parke, bet ir visame Vilniaus krašte liko labai nedaug. Tieki Vytauto Didžiojo, tiek šv. Kazimiero jubilejams skirti paminklai čia buvo ne tik Lietuvos atgimimo, bet ir pasipriešinimo okupacijai simboliai. Neatsitiktinė ir paminklinio kryžiaus kaimo vieta. Dar šio amžiaus pradžioje kryžiai stovėdavo kiekvieno kaimo pradžioje ir pabaigoje, jie turėdavo saugoti kaimą nuo nelaimių. Tad šis paminklinis kryžius yra ir svarbi, neatsiejama etnografinė Meironių kaimo dalis. Visa tai salygoja būtinumą kuo greičiau Meironių paminklinį kryžių įteisinti kaip valstybės saugomą istorinį, o gal ir dailės paminklą.

Aringas GORODECKIS

Nacionalinio parko direktoriaus pavaduotojo K. KULIESIAUS kalba, pasakyta birželio 29 d. Linkmenų apylinkės Tarybos deputatų sesijoje.

Gerbiami deputatai, leiskite Jums pranešti ne tik tai, kas geriausia, o tai, kas kelia susirūpinimą ir grėsmę LTSR nacionaliniams parkui.

Linkmenų apylinkė yra Žiemės upės aukštupio ežeryne. Norėdami išsaugoti ir parodyti visiems ši unikalų kraštovaldžių, 1974 m. įkūrėme Nacionalinį parką. I Linkmenų apylinkę įeina viena jautriasių ir gražiausių LTSR nacionalinio parko teritorijų. Joje yra Ledakalnis, nuo kurio galime pamatyti gražiausią Lietuvos panoramą. Cia kasmet lankosi šimtai tūkstančių žmonių. Jie atvyksta iš visos Tarybų Sąjungos. Negausūs, bet dažnėjantys svečiai atvyksta iš užsienio.

Kalbėdami apie ekonominį savarankiškumą, dažnai prisimeiname užsienio turistus. Tačiau nepamastome, ar mes pasiruošę juos priimti. Atsakymas vienas ir be abejonių — ne. Noriu pasakyti daugiau, kad ne tik nepasiruošę, bet nioko ir nedarome, kad jie pas mus kada nors atvyktų. Veikiai ūkininkaujame taip, kad užsienio turistų niekada čia neišvystume. Jau buvo susidomėjės „Inturistas“, bet atsisakė. Idomu, ar buvome susimąstę, kodėl? Galiu drąsiai tvirtinti: ne todėl, kad gamta negraži, o dėl to, kad nesugebame ūkininkauti.

Pavažinėjė po Nacionalinį parką, akivaizdžiai galime pamatyti, kaip mes tvarkomės, ir daugeliu atveju išsitikinti, kad darome nusikaltimus. Pasibaigę i Antalksnės kaimo esančių Respublikoje, nori prie Lietuvos nacionalinio parko reikalavimus?

Aišku, ne. Kodėl mes nesiimame priemonių, kad ši gyvenvietė taptų jei ne visos Respublikos,

taip bent Aukštaitijos kaimo gyvenviečių sutvarkymo etalonu.

Žemės ūkyje naudojame mineralines trąšas bei herbicidus.

Žemė dirbame taip, kaip visoje Respublikoje, nors čia labai jautri ekosistema. Rezultatai jau matyti akivaizdžiai, irodantys, iš kur tiek daug nitratų

tarp ežerų ir — ką bedarytume — daro neigiamą įtaką ežerynu. Kraštovaldžio atžvilgiu tai nusikaltimas. Tačiau kompleksas dar plečiamas, vyksta statybos. Žiūrėdami į perspektivą, galime pasakyti, kad iš čia kompleksas turi būti iškeltas. Mes jau seniai galėjome bent šiek tiek jį paslepsti, tai yra apželdinti.

Pamastykime, ką statome, —

ežerų vandenye. LTSR nacionalinio parko j. m. b. H. Baškio šiu metu duomenimis Pakaso ežere 40 mg/l, Alksno — 40—50 mg/l, Asalnų, Lūškšio — 45—50 mg/l, Lūšių — 50 mg/l. Tuo tarpu Baluoše, kur yra tik individualus ūkis, — 20—25 mg/l. Kai kurių vietinių gyventojų šulinuose yra 2—3 kartus viršijamas geriamajame vandenye maksimaliai leistinas nitratų kiekis. O įrodymui, kad šitaip galėjo neatitinkti, pamėsiu, kad Balčio, Laumekio, Taramos ežeruose nitratų nerasta.

kitos pusės išversta tvora. Saugykloje pribėgę tepalų, kurių po truputį sunkiasi į žemę arba nuteka į surinkimo rezervuarą, iš kurio taip pat anksčiau ar vėliau užterš požeminius vandenius.

Salų kaimo esanti karjerą čia uždarome, čia atidarome. Paskutiniu metu karjerą užlygino, bet ar vėl neatidarys prieikus smėlio, nesu garantuotas.

Noriu pakalbėti apie ekologinę kultūrą. Kiek man žinoma, anksčiau sesijoje buvo nagrinėtas šis klausimas dėl savartyno, esančio prie Sraviniačio ežero, tačiau niekas nesikeičia. Cia savavališkas savartynas egzistuoja, niekas nepasirūpina sutvarkyti. Ginučių gyventojai neveikalingus rakandus meto i upelį ar pakrantės brūzgynus. Mašinų agregatai métosi nuo naftos produktų saugyklos iki Almao ežero. Pasižiūrėjė į Ginučių kapinaitės, pamatysime apsileidimą. Žole kapinėse neužsienauta, daug kapų nesutvarkyta. Nors čia viduryje stovi puikus praeitį menantis istorinis paminklas Lietuvos pasienio užkardos karininkui, bet nesuradome kibiro cemento, kad jį aptvarkytume.

Ginučių piliai nesutvarkytas. Niekalp nesurandame jėgų bei lėšų, kad įrengtume laiptelius, stovėjimo aikštelių bei tualetą. Dabar visi kaip užpuolėjai ropšiamės stačiu šlaitu į viršų, arydami kultūrinį sluoksnį. Pasakykite, kas pasirūpins pagarba mūsų praeicių, jei ne mes patys.

Viso to reikia, gerbiami deputatai, kad Nacionalinis parkas bus džiugintų puoselėdamas gamtą, mūsų krašto kultūrą bei tradicijas, o neliktu iš jo vien iškaba.

RETAI MATOMI

BALTAS ŽIEDAS, JUODA UOGA

Birželyje miško augalija sulapojā visu vešlumu, ir po medžių priedanga susidaro paunksmės. Zolynų ir žiedų margume niekas negali užgožti daugiažiedės baltašaknės — augalo, labai artimo pakalnutei (jos priklauso tai pačiai lelijinių šeimai). Aukštame lenktame stiebe per abu jos šonus išsirikiavę vešlūs lapai, o ilgi baltų žiedų varpeliai pakabinti grupelėmis po 3—5 vienodais tarpais. Parke anksčiausiai praeido šiemet — gegužės 7 d., o vėliausiai 1981 metais — gegužės 24 d. Baltašaknės atkreipia į save dėmesį išsididžia išvaizda. Parke jas galima matyti Vaivinių girininkijos.

dalies užauga per metus ir todėl galima suskaičiuoti šaknies amžių. Sakniastiebiai išsišakoje horizontaliai po negiliu žemės sluoksniu. Iš kiekvieno jo galio pavasarį išauga naujas augalas, o jam sunykus, palieka dar vieną šaknies „mazgas“. Peržydėjė baltašaknės tampa nebeišvaizdžios, dažnai ir lapus pažeidžia vabalai lapgraudžiai. Žiedų vietoj auga žalias uogos, kurios prisiprasta mėlynai juoda spalva. Augalas (ir uogos) nuodingos, jų nuraško tik susirges briedis ar elnias, kurie instinktyviai jaučia poreikį pakramusnoti šio vaisto. Baltašaknė iš tikruju vertingas augalas. Farmacijos



VOLZINGE

Petas PANAVAS

KAP IR TADA

Paežerių gyvenvietės sodybos, Strazdai ir Šuminai Baluošo pakrašty. Ažvinčių girioj pasigautas grybas Ir stirnino ragai, tankmė rasti.

Balsingi kirai ir senolių vėlės Lyg debesys balti virš vasarų karštų. Žaibai tarp eglų — tartum žalias strėlės Iš tolumų laikų ir tolumų kraštų.

Vietovardžiai — lyg priesakai išėjusių, Neleidžiantys pamiršt, kokios esą genties. Kaip juos išsaugoti nuo užmiršimo vėjui, Nuo jau, atrodo, žinomas lemties?

Tik atsirémus gal į žiedad, medi, Iš upių ištakas, ne vien linksmas datas?.. Kalp ir tada — Mėnului Saulė vedant. Kalp ir tada. Tiktai — kalp ir tada —



234759, Ignalinos r., Palūšės p., Lietuvos nacionalinio parko direkcija. Redaktoriai: Aringas Gorodeckis ir Bronius Šablevičius. Tel.: 45944. Spaudai parengė A. Gorodeckis, V. Skudutienė. Spausdino Utėnos spaustuvės Ignalinos filialas, 1989. Tiražas 100 egz. Užsak. Nr. 392.